

Stanje industrije Ludbrega kroz prizmu Ludbreškog lista

DOMAGOJ BUSIJA

1. Uvod

Gradska knjižnica i čitaonica u Ludbregu ove 2024. slavi 120. godišnjicu postojanja. Od skromnih početaka kao mjesna čitaonica koja je često mijenjala smještaj, preko seoskih pokretnih biblioteka do sadašnje moderne knjižnice na Trgu Sv. Trojstva 19, ludbreška knjižnica danas ima 47 541 jedinica knjižnične građe, uz vrijednu zbirku fotografija, razglednica i slika. U knjižnicu je učlanjeno blizu 1000 korisnika s područja bivše općine Ludbreg, odnosno današnjeg Grada Ludbrega te susjednih općina. U fondusu knjižnice čuva se manji broj primjeraka Ludbreškog lista, preteče današnjih Ludbreških novina. List je izlazio između 1979. i 1989. godine. Tekst se bavi analizom Ludbreškog lista s aspektom na industriju Ludbrega i okolice, u vremenu kada je gospodarstvo bivše države SFR Jugoslavije zahvatila duboka ekonomska kriza. Dio industrijskih pogona propao je tijekom tranzicijskog razdoblja, između ostalog i Tvornica „Budućnost“, obučarski gigant koji je svojedobno zapošljavao i preko 1000 radnika.

Nestale su i tvrtke „Polet“, „Bednja“, Tvornica „Belupo“ u potpunosti je izmještena u Koprivnicu, ugašen je pogon Varteksa, a postrojenje srušeno, likvidiran je i „Razvitak“ na čijim su temeljima niknule nove tvrtke, a više nema ni Ciglane, dok je „Lukaps“ preimenovan i osuvremenjen.

2. O Ludbreškom listu

Kao izvor informacija za tekst najviše se koristilo lokalno glasilo *Ludbreški list* koje je tijekom 1980-ih tiskano u Ludbregu, u pogonu tvrtke „Grafičar“. *Ludbreški list*, glasilo Socijalističkog saveza radnog naroda općine Ludbreg, pokrenut je 1979. godine. Prvi broj izašao je 27. prosinca 1979. godine i cijena tog pokusnog broja iznosila je 5 dinara. Drugi broj tiskan je tek krajem sljedeće godine, povodom Dana Općine, 3. listopada.

Nakon ova prva dva broja, tiskanje lista je nastavljeno sljedećih deset godina. Posljednji, 91. broj izašao je 28. lipnja 1989. godine, uoči Dana borca. U tom zadnjem broju nije bilo najave o ukidanju izlaženja lista ili o financijskim problemima koji bi doveli do prekida izlaženja. List je izlazio kao mjesečnik u sklopu Centra za informiranje Narodnog sveučilišta Ludbreg. Najčešće je bilo 12 stranica, uz povremen dodatak povremenih priloga, najčešće *Delegatskih vijesti*.

U samome listu pojavljuju se različite teme: od državnih do lokalnih političkih zbivanja, izvještaji iz poduzeća s ludbreškog područja, vijesti iz prosvjete, radovi učenika osnovnih škola, kulturna, društvena i sportska zbivanja, povijesni prilozi, oglasi i reklame. List je prvenstveno baziran na vijestima iz Ludbrega i okolice, dok se pojedini članci samo kratko referiraju na određene teme vezane uz državnu politiku. Kao i dobar dio ostalih glasila, bio je ideološki

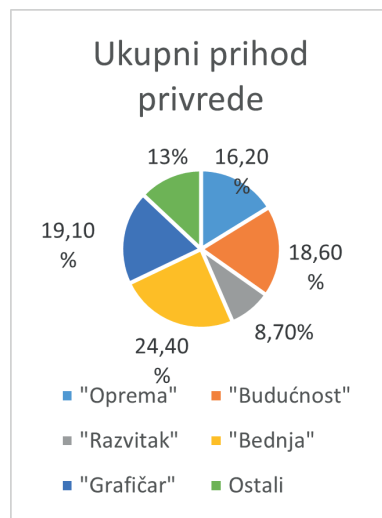
obojen jer se prvenstveno naglašavaju uspjesi samoupravljanja, radnici i tvrtke su u fokusu zanimanja. U listu se pojavljuju i članci vezani uz prikaz povijesti pojedinih poduzeća te njihov razvoj od malih radionica do važnih čimbenika ludbreškog gospodarstva. Redovito su se obilježavali svi državni praznici i važni datumi vezani uz Narodnooslobodilačku borbu, a često se pojavljuju i članci vezani uz lik i djelo Josipa Broza Tita. Veličaju se revolucionarna postignuća, Narodno oslobodilački pokret (NOP), sjećanja sudionika ratnih zbivanja i stavlja se naglasak na bratstvo i jedinstvo kao pravi put, Titovo nasljeđe. U drugoj polovini 1980-ih članci vezani uz Tita i njegovo nasljeđe sve su rjeđi, nema više velikih Titovih slika i parola, a na prvim stranicama sve više pojavljuju se vijesti vezane uz lokalna zbivanja i uspjehe lokalne vlasti. Redakcija, koju su prvotno činili Velimir Dobrenić, Franjo Novak, Augustin Petrač, Mira Vlahov i glavni urednik Franjo Vrtulek, naglašavala je da je cilj lista zabilježiti što više radnih i ostalih rezultata te mole čitatelje da upute pohvale i prijedloge Redakciji.

3. Gospodarski subjekti na ludbreškom području u razdoblju 1979. – 1989. godine

Grad Ludbreg nalazi se na važnom prometnom pravcu Varaždin – Koprivnica. Trgovina je oduvijek bila značajna privredna grana na području Ludbrega pa ne čudi da se tu razvijaju i različite gospodarske djelatnosti.

U razdoblju osamdesetih godina 20. stoljeća, naselje Ludbreg brojilo je nešto više od 3 000 stanovnika, dok je nekadašnja općina Ludbreg imala 21 848 stanovnika. Ludbreg nema dugu industrijsku tradiciju jer se moderna industrija počela razvijati tek u doba socijalizma. Prije Drugog svjetskog rata postojao je samo jedan mlin i ciglana, a razvoj industrijske zone započeo je tek nakon kraja rata.

Manji industrijski pogoni svojedobno su postojali u Malom i Velikom Bukovcu, Kapeli, Martijancu te Slanju. Tijekom osamdesetih godina u Ludbregu su

Grafikon 1. Postotak udjela u dohotku ukupne privrede (Izvor: <http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1983&broj=000029&E=.7.>). LL. 29/1983.

se nalazile sljedeće radne organizacije: Tvornica obuće „Budućnost“, Narodna ciglana „Antun Blažić“, OOUR „Prigorica“, Tiskara i kartonaža „Grafičar“, Tvornica industrijskih strojeva „Oprema“, Tvornica odjeće „Varteks“, OOUR „Belupo“ Ludbreg, Poljoprivredni kombinat „Bednja“, OOUR „Poljoprivreda“, OOUR „Kooperacija“, RO za prijevoz i proizvodnju šljunka i pijeska „Transport“, Košaračko-pletački pogon „Razvitak“ i „Šumarija“ Ludbreg, OOUR Šumskog gospodarstva Varaždin. Ukupni prihod privrede uvelike je bio vezan uz nekoliko radnih organizacija. Na njih pet otpadalo je 87 % ukupnog prihoda privrede i 84,1 % dohotka ukupne privrede.

Uz ove podatke možemo steći malo širu sliku vezanu uz privredu ludbreškog kraja i početke djelovanja poduzeća koja su, u ono vrijeme, činila okosnicu na kojoj se temeljila privreda i koja su zapošljavala velik broj ljudi sa šireg ludbreškog područja. Iz priloženog popisa i grafikonu koji su napravljeni na temelju podataka iz novina, razvidno je da su na ludbreškom području zastupljene različite vrste gospodarskih

subjekata odnosno da je ludbreški kraj dobar primjer razvoja malih, lokalnih sredina kao što je i bilo zamišljeno novim planovima tijekom pedesetih godina. Poduzeća su nastala upravo u doba socijalizma kao što je i vidljivo iz kratkog pregleda njihove povijesti.

3.1. Kratka povijest poduzeća najznačajnijih poduzeća

Radna organizacija „Grafičar“

Počeci „Grafičara“ sežu u razdoblje prije početka Drugog svjetskog rata, od male tiskare Đure Lobarca, a nakon toga iz 1948. godine kad je s radom započelo mjesno privredno poduzeće „Naprijed“ s devet zaposlenih radnika i tri tiskarska stroja na ručni pogon koji su nekad bili u službi partizanske tiskare. Poduzeće se tada nalazilo u kući na Trgu Svetog Trojstva. Od 1953. do 1960. godine djeluje u sklopu gospodarskih zgrada obitelji Fotak, a 1954. dobiva današnji naziv „Grafičar“. Tijekom 1970. godine završena je izgradnja nove hale i došlo je do povećanja broja radnika, a tijekom travnja 1983. završena je izgradnja, opremanje i puštanje u pogon nove, moderne tvornice koja broji 383 zaposlena, u zapadnom dijelu naselja. Novi proizvodni prostori sastoje se od četiri proizvodne hale, prostori je za tehnološku pripremu, ambulante, garderobe, kupaonice, automatske kotlovnice i drugih pratećih prostorija. U proizvodne i poslovne prostorije ugrađeni su klima uređaji, razglas i sistem automatske dojave požara. Grafikon prikazuje porast broja radnika tijekom godina, a izrađen je na temelju podataka iz Ludbreškog lista.

3.1.2 Tvornica obuće „Budućnost“

Tvornica obuće „Budućnost“

S radom je započela kao mala zanatska radionica osnovana od strane sedmorice postolara, a 1983. godine zapošljavala je 1415 radnika. Tijekom trideset godina izrasla je u uspješnu radnu organizaciju, a taj rast je još i

Sl. 1. Članak o Cigljani „Antun Blažić“, Ludbreški list od 26.6.1982.

veći od 1976. godine kad počinju poslovati kao OOUR Tovarne obutve „Peko“ Tržić. Tijekom osamdesetih zapošljavala je najveći broj industrijskih radnika na ludbreškom području.

Tvornica industrijskih strojeva „Oprema“

Sastojala se od pet OOUR-a: Proizvodnja postrojenja i uređaja za glačanje, Proizvodnja uređaja za ugostiteljstvo, Proizvodnja uređaja i dijelova, Proizvodnja ZOO tehničke opreme i Plasman proizvoda. Počeci „Opreme“ vežu se za 11. srpnja 1963. godine kada, rješenjem Narodnog odbora općine Ludbreg, dotadašnje poduzeće za remont poljoprivrednih strojeva „Poljoservis“ mijenja ime i postaje Tvornica industrijskih strojeva „Oprema“. Od osnutka, tvornica „Oprema“ bilježila je stalan rast proizvodnje i broja radnika. Porast broja radnika prikazan je u priloženom grafikonu izrađenom na temelju podataka iz Ludbreškog lista iz članka pod naslovom „Dvadeset godina uspješnog razvoja“.

Sl. 2. Članak o RO „Graficar“ Ludbreg, Ludbreški list od 28.4.1989.

Od početnih 109 do 590 radnika koliko tvornica broji 1983. godine. Na temelju tadašnjih uspješnih rezultata, u razdoblju od 1981. do 1983. godine, planirali su se novi projekti, širenje proizvodnje i još brži razvoj radne organizacije. Od početnog prihoda koji je iznosio oko 2 milijuna dinara, 1983. godine penje se na preko 1 milijardu dinara.

3. 1. 3. Tvornica odjeće „Varteks“

OOUR „Varteks“

Pogon je osnovan 1. listopada 1959. pod imenom Konfekcijsko poduzeće „Naprijed“ Ludbreg, a već mjesec dana nakon početka rada stupio je u kooperativne odnose s varaždinskim kombinatom „Varteks“. U povijesti poduzeća objavljenoj na stranicama *Ludbreškog lista* ističe se osnivanje samoupravnih tijela pa se 1960. bira prvi radnički savjet i upravni odbor. Već sljedeće 1961. godine pogon u Ludbregu integriran je u Kombinat „Varteks“ Varaždin i registriran pod imenom „Varteks – pogon konfekcije“ Ludbreg. Kasnije se transformirao u pogon specijaliziran za proizvodnju ženskih odjevnih predmeta. Sredinom 1980-ih s ponosom se isticalo kako su nakon 26 godina rada na lokaciji u ludbreškom Starom gradu, u studenom 1985., započeli s radom u novom,

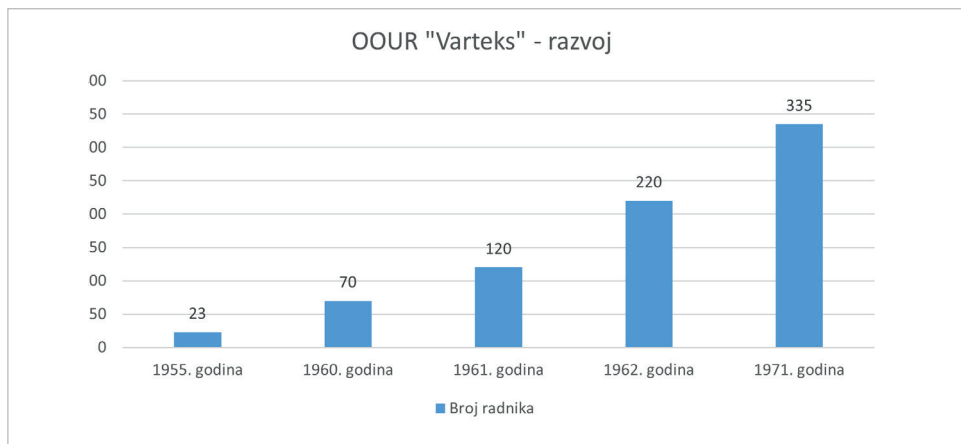
modernom proizvodnom pogonu. Kratki osvrt na poslovanje „Varteksa“ od osnutka ukazao je na transformaciju u novo, moderno poduzeće koje je ostvarivalo značajne rezultate na tržištu. Porast broja radnika kroz godine, prikazan u grafikonu na temelju podataka iz Ludbreškog lista, pokazuje napredak proizvodnje te preobrazbu iz krojačke radionice s individualnom proizvodnjom prema poduzeću s masovnom proizvodnjom. Broj radnika u 1985. godini bio je 335, a s preseljenjem u nove prostore očekivali su se i bolji poslovni rezultati.

4. Gospodarstvo ludbreškog područja osamdesetih godina 20. stoljeća u vrijeme ekonomske krize

U prvome broju Ludbreškog lista objavljen je izvještaj o uspješnosti poslovanja pojedinih poduzeća. Izvještaj iz tvornice obuće „Budućnost“ koja je djelovala kao OOUR u sastavu Tovarne obutve „Peko“ iz Tržiča pokazao je da je tvornica poslovala uspješno, da su zaposleni mnogi novi radnici, a planirana su i dodatna zapošljavanja te da će se ići u izgradnju novih proizvodnih hala. Uspješnim je ocijenjen i rad OOUR-a na području Ludbrega, ciglane u sastavu „Prigorke“, tiskare „Graficar“, tvornice industrijske opreme „Oprema“, poljoprivrednog kombinata „Bednja“, RO za prijevoz i proizvodnju šljunka i pijeska „Transport“, te košaračko-pletačkog pogona „Razvitač“.

Za „Opremu“ je posebno naglašeno da se sastoji od pet OOUR-a, a na temelju dosadašnjih uspješnih rezultata planiraju se novi projekti, širenje proizvodnje i još brži razvoj radne organizacije. Već taj prvi broj pokazao je na koji način će se pratiti gospodarski subjekti na ludbreškom području. Uz izvještaje o poslovanju, tu su razgovori s vodećim ljudima u politici i pojedinim radnim organizacijama te razgovori s radnicima koji su direktno uključeni u poslovanje. Primjetno je da se gospodarski život u ludbreškom kraju prikazuje kao rezultat udruženih snaga vlasti i „radnih ljudi“. Tijekom 1980-ih godina, izvještaji pokazuju

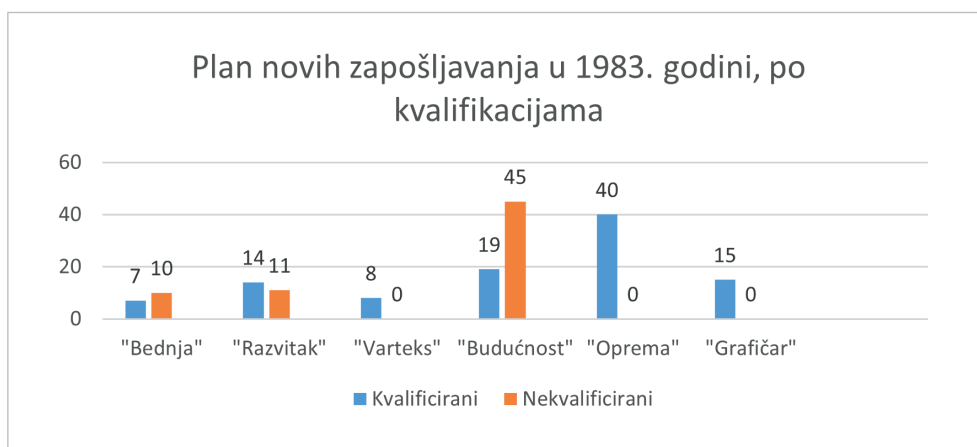
Grafikon 3. Broj radnika Varteksa od 1955. do 1971. godine (Izvor: <http://library.foi.hr/novine/broj1.aspx?C=80&godina=1985&broj=000054&E=.6.>), LL. 54/1985.

da je gospodarstvo na području Ludbrega poslovalo s dobitkom. Ukupni prihodi su rasli, a naglašeno je da je privreda ludbreškog kraja u samom vrhu republičkog prosjeka po rastu ukupnog dohotka, bilježi se porast broja zaposlenih, rast industrijske proizvodnje, veće ulaganje u fondove te smanjenje gubitaka. Ostvarivali su se planovi u OOUR-u „Varteks“, sve više se proizvodilo za izvoz, planiralo se širenje proizvodnih kapaciteta „Budućnosti“, otvaralo se novo glinište u Ciglani, RO „Razvitak“ gradila je tvornicu tvrdih želatinskih kapsula koje su se dosad uvozile. Kapacitet proizvodnje u cijelosti je trebao podmirivati potrebe domaće farmaceutske industrije.

Uz sve planove razvoja išla su i nova zapošljavanja. Situacija se lagano mijenjala već tijekom 1980., ali još više 1981. godine. Uz izvještaje o uspješnom poslovanju pojavljivale su se i naznake koje su upućivale na krizu vezanu uz poslovanje odnosno veće probleme u nabavi re-promaterijala i sirovina. Uz izvještaje iz poduzeća koji su najčešće bili u nekom vremenskom razmaku, tromjesečni, polugodišnji, godišnji, u svakom broju LL objavljivani su novinarski tekstovi koji su prikazivali uspjehe ili probleme u radu pojedinih poduzeća. Novinarski tekstovi pratili su život i rad radnika na ludbreškom području, unutar njihovih radnih organizacija

te su izlazili u svakom broju. Iz godišnjeg izvještaja „Opreme“ vidljivo je da su osobni dohodci zaposlenika rasli u 1980. godini u odnosu na prethodnu, ali zbog porasta troškova života u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj realni osobni dohodak pao je za 5,6 %. Izdvojeni su određeni uzroci koji su imali utjecaj na rezultate poslovanja: stalan rast cijena reprodukcijskog materijala, devalvacija dinara, visok rast cijena energije, restrikcije investicijske potrošnje...

Planirana je daljnja suradnja s inozemnim partnerima te povećanje proizvodnih i skladišnih kapaciteta. Također je naglašeno da je napravljen nacrt plana razvoja za razdoblje od 1981. do 1985. godine. Izvještaji iz većine poduzeća, uz manje teškoće i pokoju naznaku krize, pokazivali su uspješno poslovanje. I sljedeća, 1982. godina bila je većinom uspješna. Povećavao se izvoz, ali se naglašavala sve veća teškoća u nabavi sirovina primjerice u „Varteksu“, „Budućnosti“ i „Razviku“ gdje počinju razmišljati o zamjeni uvozne sirovine domaćom i prema tome su bili usmjereni budući koraci u poslovanju. „Oprema“ je uskoro trebala početi s novom proizvodnom linijom, proizvodnjom opreme za potrebe konditorske industrije. Kako se isticalo u Ludbreškom listu, dotad se takva oprema uglavnom uvozila, a pokretanjem proizvodnje u „Opre-

Grafikon 4. Potrebe RO za radnicima – po kvalifikaciji (Izvor: <https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=80&godina=1982&broj=000022> . 6). LL. 22/1982.

mi“ smanjila bi se potreba za uvozom. Ideja je u „Opremi“ bila prisutna još od šezdesetih godina, a uskoro se trebalo krenuti i s proizvodnjom opreme za proizvodnju čokoladnih proizvoda.

Tvornica obuće „Budućnost“ i dalje je bilježila pozitivne trendove u proizvodnji te u izvozu. Isticalo se da se plan rada u prvom tromjesečju tekuće godine uspješno ostvarivao. Tražila su se nova tržišta za plasman robe, a osobito se isticao plan izvoza u Sjedinjene Američke Države za koje se dnevno proizvodilo 1000 pari obuće te se očekivalo povećanje na 2000 pari. Kako su troškovi proizvodnje polako dosizali, a ponekad i premašili ukupni prihod tražili su se novi načini smanjenja troškova proizvodnje. Na temelju članka iz Ludbreškog lista pod naslovom *Oko 150 novih radnih mjesta*, dolazimo do podataka o kretanjima broja zaposlenih i nezaposlenih na području općine Ludbreg zaključno s 30. rujnom 1982. godine.

Po podacima iz članka bilo je zaposleno oko 4800 radnika. Od toga oko 4350 radnika u privrednim djelatnostima, a 450 u neprivrednim djelatnostima. U novoj, 1983. godini, planirala su se nova zapošljavanja odnosno zasnivanje radnog odnosa s 126 radnika prema sljedećoj podjeli: „Bednja“: 2 prodavača, 5 konobara, 10 nekvalificiranih radnika; „Razvitak“ 14 radnika (srednja, visoka i viša struč-

na sprema), 11 nekvalificiranih radnika; „Varteks“ 8 konfekcionara; „Budućnost“ 19 radnika (kvalificirani izrađivači gornjih i donjih dijelova obuće, mehaničari i obučarski inženjeri), 45 nekvalificiranih radnika; „Oprema“ 40 radnika (metalske struke); „Grafičar“ 15 radnika (grafičke struke).

U istom tekstu Ludbreškog lista iznosi se da se iskazivala potreba za manjim brojem radnika u Narodnom sveučilištu, Ljekarni i školama, gdje će se zaposliti prvenstveno stručni kadrovi. Prirodnim odljevom bit će ispražnjena 23 mjesta, a sveukupno zaposlenje pronaći će novih 149 radnika. Planiralo se zaposliti oko 30 radnika na određeno vrijeme. Svi nezaposleni neće biti zbrinuti jer ih je prijavljeno oko 300, a planirale su se pokrenuti mjere prekvalifikacije, stručnog osposobljavanja i usmjeravanja učenika prema deficitarnim zanimanjima. Isto tako, ističe se u Ludbreškom listu, da postoji nesrazmjer između potreba „udruženog rada“ i strukture nezaposlenih. U nastavku ću prikazati strukturu nezaposlenih radnika prema njihovim kvalifikacijama i podacima iz Ludbreškog lista navedenim u već spomenutom članku pod nazivom *Oko 150 novih radnih mjesta*. Razvidno je da najveći broj nezaposlenih čine nekvalificirani radnici te se planira intenzivan rad na njihovom osposo-

bljavanju i drugim aktivnostima usmjerenim na poboljšanje položaja radnika. Čitava 1983. i početak 1984. godine obilježeni su uspješnim poslovanjem, a to je prikazivano i u listu. Izvještaji iz svih ludbreških poduzeća pokazivali su uspješno poslovanje, izvoz i manje probleme koji nisu doveli do značajnih „potresa“ u proizvodnji. Radna organizacija „Razvitak“, usprkos problemima s uvozom repromaterijala, isticala je jako dobre izvozne rezultate. Mladi iz „Razvitka“ prikupljali su sekundarne sirovine u krugu tvornice te ih prodavali. Ostvarena je dobra suradnja s Radnom jedinicom „Papir servis“ iz Koprivnice i Radnom organizacijom „Sirovina“ iz Bjelovara.

Najveći udio kod prikupljanja sekundarnih sirovina zauzimao je papir kojeg se godišnje prikupilo oko 11 000 kg, a željeza i lima prikupilo se nešto više od 1000 kg godišnje. Prihodi ostvareni prodajom sekundarnih sirovina koristili su se za izlete, sportske aktivnosti i ostale aktivnosti tijekom godine. U drugom dijelu godine počelo se sve više govoriti o problemima, ali i dalje se naglašavalo uspješno poslovanje. Kao primjer navodim izvještaj iz „Budućnosti“. U otežanim uvjetima pod kojima su se isticala visoke cijene repromaterijala, niske cijene proizvoda u odnosu na cijene materijala, male premije za izvoz, devizna i dinarska nelikvidnost te povećanje kamatne stope, ludbreška tvornica obuču ipak je uspjela, što je naglašeno, ostvariti za 5 % veću proizvodnju nego u istom razdoblju prethodne godine.¹

U nastavku je prikazan okvirni porast cijena određenih proizvoda i usluga koje su bile u nadležnosti Općine, a prema utvrđenom programu koji je objavljen u Ludbreškom listu. Vidimo okvirni porast cijene različitih vrsta usluga, ali najveći porast do čak 40 %, predviđen je za područje ugostiteljstva i turizma.² Kod donošenja planskih dokumenata za 1985. godinu naglašeno je nekoliko ciljeva. Bolje iskorištavanje postojećih i novih proi-

zvodnih kapaciteta, povećanje izvoza, veća zaposlenost mladih, brži razvoj male privrede, nagrađivanje prema rezultatima rada, a sve na osnovama daljnjeg jačanja samoupravnih socijalističkih društvenih odnosa. Tijekom 1984. godine industrijska proizvodnja povećana je do 13 %, a poljoprivredna do 4 %. Inflacija je bila veća od planirane jer su cijene nastavljale pretjerano rasti. Tijekom godine zaposleno je 400 novih radnika.³ Predstavnici poduzeća na području Ludbrega izvještavali su o planovima za 1985. godinu. Očekivao se povećani izvoz, daljnji radovi u radnim organizacijama koje su već spomenute, ali su se očekivali i problemi u realizaciji planova zbog različitih razloga (preseljenje u nove objekte, nedostaci sirovina, rast troškova proizvodnje i troškova života).⁴ Tijekom godine, uz izvještaje o proširenju proizvodnih pogona ili preseljenju u nove prostore („Varteks“)⁵, poslovanje privrede ocijenjeno je pozitivno.

U prvih devet mjeseci izviješteno je o porastu opsega industrijske proizvodnje, zaposlenosti i produktivnosti rada u industriji. Ukupan prihod bio je za 83,4 % veći nego protekle godine.⁶ Predstavnici važnih poduzeća na području Ludbrega: „Budućnosti“, „Bednje“, „Razvitka“, „Opreme“ i „Varteksa“ dali su prognoze i planove vezane uz planirane rezultate i aktivnosti u 1986. godini. Svi su se složili da treba ulagati u nove tehnologije, modernizirati postojeću tehnologiju i proizvodni proces, da treba ulagati u obrazovanje i usavršavanje radnika, smanjivati kamate, povećati izvozne kapacitete, biti konkurentni na svjetskim tržištima te pokušati ostvariti zacrtane ciljeve. „Oprema“, „Belupo“, „Lukaps“ i „Varteks“, najavljevali su povećani izvoz u prvom tromjesečju 1986. godine.⁷

1 LOPARIĆ, Josip: Veća proizvodnja i izvoz. // Ludbreški list 39 (26. 7. 1984.), 6.

2 Cijene rastu. // Ludbreški list 38 (28. 6. 1984.), 3.

3 VRTULEK, F.: Kako u 1985. godini. // Ludbreški list 43 (27. 12. 1984.), 3.

4 VRTULEK, F.: Godina izvjesnih olakšanja i novih zadataka. // Ludbreški list 44 (30. 1. 1985.), 2–3.

5 SKUPNJAK, D.: Zaposlenje novih radnika. // Ludbreški list 53 (28. 11. 1985.), 1.

6 F. V.: Osobni dohodci realno veći. // Ludbreški list 53 (28. 11. 1985.), 3.

7 Rezultati zavise od naše efikasnosti. // Ludbreški

Tvornica tvrdih želatinskih kapsula „Belupo“ ostvarila je veću proizvodnju od planirane za prvi dio godine.

Sadašnjom proizvodnjom tvornica podmiruje 60 % potreba jugoslavenskog tržišta.⁸ Privreda općine Ludbreg, u prvih šest mjeseci 1986. godine, poslovala je uspješno. Rast ukupnog prihoda, dohodaka i ostalih ekonomskih pokazatelja bio je, kako se isticalo u Ludbreškom listu, rezultat utjecaja kretanja cijena proizvođača roba i usluga. Porasla je industrijska proizvodnja na temelju zaliha materijala iz protekle godine. Najveći rast zabilježilo je područje ugostiteljstva. Usprkos privrednom rastu u prvom dijelu godine porasli su i gubici, primjerice kod „Opreme“, OOUR „Zootehnička oprema“, gubici su iznosili 83 milijuna dinara.⁹ Analizirani su uzroci gubitaka te je istaknuto da su smanjeni: opseg proizvodnje, plasman na domaće tržište i zalihe, a zabilježen je velik porast utrošenih sredstava i slaba organiziranost poslova. Smanjile su se investicije u stočarstvu, osobito kod izgradnje objekata za stočarstvo. Donesen je Program mjera na temelju kojeg će se pokušati pronaći rješenje za sanaciju gubitaka.¹⁰ Tvornica obuće „Budućnost“, u prvih šest mjeseci 1986. godine, postigla je bolje proizvodne i izvozne rezultate nego u istom razdoblju prethodne godine. Unatoč tome to se nije vidjelo na financijskom poslovanju. Istaknut je problem naglog rasta cijena materijala i troškova proizvodnje. Poduzimale su se akcije u kojima su se koristile rezerve, ali naglašeno je da problem treba rješavati na višoj razini odnosno poraditi na stimulativnijem odnosu prema izvozniciima.¹¹

Godina 1987. obilježena je gubiticima, ali situacija je još uvijek bila pod kontrolom. Kao

primjer navodim „Belupo“ i „Preradu“. OOUR „Belupo“ Ludbreg, koji je po završnom računu iskazao gubitak u poslovanju za 1986. godinu. Proizvodnja lijekova je povećana, rasla je produktivnost rada, maksimalno su korišteni proizvodni kapaciteti jer se radilo u tri smjene, ali poslovalo se s gubitkom. Jedan od najvažnijih razloga velika je razlika u cijeni lijekova i cijeni ulaznih sirovina. Cijena lijekova rasla je za oko 34 % i bila je društveno kontrolirana, a cijene ulaznih sirovina rasle su bez ikakve kontrole. Gubitak u poslovanju nije se odrazio na standard radnike jer je bio saniran udruživanjem sredstava rezervnih fondova.¹² Gubitci u poslovanju tijekom 1986. i 1987. postaju svakodnevnica u poduzećima, a pokušavalo se pronaći različite načine rješavanja problema. OOUR „Prerada“, koja se bavila preradom žitarica i proizvodnjom kruha, već duže vrijeme poslovala je s teškoćama. Cijene proizvoda nalazile su se pod društvenom kontrolom, a poslovanje poduzeća skoro da je doseglo granicu nerentabilnosti. U takvim uvjetima nije bilo moguće ulagati u modernizaciju postrojenja prvenstveno mlina i pekare, a bez ulaganja teško je biti konkurentan na tržištu. Poslovanje se nastavljalo uz maksimalan angažman svih radnika, korištenje vlastitih izvora energije te mjere štednje gdje god je to bilo moguće.

Ove godine nije bilo poteškoća u opskrbi ugljenom jer je SOUR¹³ „Bednja“ nabavila 8 000 tona ugljena. Nakon podmirenih potrošača na našem području, dio je bio upućen za potrebe susjednih općina.¹⁴ Sredinom rujna održana je OK SKH¹⁵ Ludbreg na kojoj se raspravljalo o privrednim kretanjima na području države i općine Ludbreg. Istaknuto je da je ludbreška privreda poslovala uspješno, ali da postoje tendencije smanjivanja privrednog razvoja. Razlozi su ležali u visokoj inflaciji koja je

list 55 (29. 1. 1986.), 2–3.

8 LOPARIĆ, J.: Proizvodnja veća od plana. // Ludbreški list 61 (31. 7. 1986.), 4.

9 SKUPNJAK, D.: Gubici umanjuju ocjene // Ludbreški list 62 (30. 9. 1986.), 2.

10 LOPARIĆ, J.: Kako sanirati gubitak. // Ludbreški list 62 (30. 9. 1986.), 4.

11 LOPARIĆ, J.: Veća proizvodnja i izvoz // Ludbreški list. 60 (30. 6. 1986.), 4.

12 STJEPIĆ, Stjepan: Gubitak i pored uspješne proizvodnje // Ludbreški list 69 (30. 4. 1987.), 4.

13 Kratica za složenu organizaciju udruženog rada.

14 SOUR „Bednja“, Ludbreški list, br. 66/1987. 30. 1. 1987., 4.

15 Kratica za Općinsku konferenciju Saveza komunista Hrvatske

obezvređivala pozitivne radne rezultate, lošem položaju nekih OOUR-a, novom obračunu, nedostatku repromaterijala iz uvoza i slično.¹⁶ Iz OOUR-a „Oprema“ javili su o osmosatnoj obustavi rada radnika druge smjene, 25. rujna 1987. Radnici su tražili da se pokrene diskusija o radnim dohodcima i ostalim problemima koji su se pojavili.

Zahtjevi radnika bili su sljedeći: povećanje osobnog dohotka za 30 % od 1. rujna, povećanje vrijednosti boda za 15 % radnicima koji rade u neposrednoj proizvodnji za tržište, izvještaj o radu pomoćnika i savjetnika direktora RO, izvještaj o radu ostalih službi, aktiviranje i poboljšavanje informiranja na razini RO, izrada nove sistematizacije i analitičke procjene radnih mjesta. Stručni kolegij RO „Oprema“ razmotrio je i prihvatio zahtjeve radnika, ali o pitanju povećanja vrijednosti boda, istaknuto je, da će odluku donijeti svi radnici RO prema važećim samoupravnim aktima. Stanje je bilo stabilizirano, a radnici su donijeli odluku da će odraditi jednu slobodnu subotu da nadoknade propušteno.¹⁷ Štrajk je pokazao da je kriza dosegla određenu razinu, ali kao što se navodi u Ludbreškom, situacija je riješena mirno i u kratkom roku, uz pokazivanje razumijevanja s obje strane. OOUR „Varteks“ susretao se s problemima vezanim uz poslovanje. Izvoz je bio nešto manji nego prethodne 1986. godine, troškovi proizvodnje znatno su porasli, visoka inflacija također je utjecala na proizvodnju. Naglašeno je da se tekstilna industrija općenito nalazi u teškoj situaciji, a osobni dohodci, iako su rasli u odnosu na proteklu godinu, ipak su i dalje niski, a nema mogućnosti za njihovo povećanje.¹⁸

Većina poduzeća nastavila je s planiranim aktivnostima i povećanjem izvoza, a sve više se počelo izvoziti i na tržište Sjedinjenih Ame-

ričkih Država. Većina planova je ostvarena, a zabilježen je i rast industrijske proizvodnje na ludbreškom području za 0,6 % dok je na razini Socijalističke Republike Hrvatske industrijska proizvodnja pala za 2 % u odnosu na prošlogodišnje razdoblje.¹⁹ Usvojeni su plansko-financijski dokumenti općine Ludbreg za 1989. godinu. Naglasak je bio na daljnjem povećanju opsega industrijske proizvodnje i rast za 2 %, rast poljoprivredne proizvodnje za 3 %, društvenog proizvoda 3 %, izvoza za 10 % i uvoza za 15 %. Planirao se i rast zaposlenosti za 1 %.²⁰ Po izvještajima za proteklu 1988. godinu i planovima za 1989., razvidno je da je bilo dosta gubitaka. Prvi podatci o poslovanju privrede u 1988. godini, pokazivali su da je Tvornica obuće „Budućnost“ Ludbreg poslovala s gubitkom. Gubitak je bio pokriven tijekom izrade završnog računa. U razgovoru s direktorom, istaknuto je da su se susretali s mnogim problemima koji su se odrazili na krajnji gubitak. Cijena sirovina bila je jako visoka, a troškovi proizvodnje nisu bili usklađeni s cijenom proizvoda osobito prema već dogovorenim suradnjama s inozemnim kupcima.

Visoke kamatne stope, visoka stopa inflacije, smanjenje svih vrsta zaliha, sve to su bili razlozi gubitaka u poslovanju. Za novu 1989. godinu, nadali su se pozitivnim rezultatima, nastavku pozitivnih trendova na privrednom planu i redovitom izvršavanju planiranih ciljeva.²¹ Radnici OOUR-a „Varteks“, na Zboru radnika, usvojili su Program konsolidacije poslovanja za 1989. godinu. Program je bio upućen i Izvršnom vijeću Sabora Socijalističke Republike Hrvatske. Teški uvjeti privređivanja u tekstilnoj industriji uvjetovali su niske osobne dohotke radnika koji nisu mogli pratiti rast troškova života. Takvi uvjeti doveli su i do obustave rada u matičnim pogonima, ali u

16 „O aktualnim privrednim kretanjima“. Ludbreški list, 73/1987. 30. 9. 1987., 2.

17 LOPARIĆ, Josip: Obustavom rada do OD Ludbreški list, br. 74/1987. 29. 10. 1987., 5.

18 SKUPNJAK, Darko: Poteškoće u poslovanju, Ludbreški list, br. 75/1987. 27. 11. 1987., 3.

19 Loparić, Uspješno i bez gubitaka, Ludbreški list, br. 86/1988. 25. 11. 1988., str. 3

20 Loparić, Usvojeno plansko – financijski dokumenti, Ludbreški list, br. 88/1989. 28. 2. 1989., 1.

21 Loparić, Nema mjesta zabrinutosti, Ludbreški list, br. 89/1989. 31. 3. 1989., 4.

ludbreškom pogonu nije bilo obustave. Prema Programu konsolidacije radit će i ludbreški pogon „Varteksa“.

Osnovni pravci Programa bili su detaljno programiranje i utvrđivanje proizvodnog programa s ciljem da uz mala ulaganja postignu pozitivne efekte i zadovoljavajući osobni dohodak radnika. „Varteks“ je bio oslobođen plaćanja carine za uvezenu opremu, a to donosi povrat carine od prošlogodišnjeg uvoza opreme. Planirano je smanjenje režijskog osoblja, održavanje optimalne razine zaliha gotove robe i repromaterijala, kadrovsko ekipiranje, stimulacija rada, samoupravna i poslovna reorganizacija te druge mjere. Planom proizvodnje za 1989. godinu osigurat će se puna zaposlenost proizvodnih kapaciteta, povećanje produktivnosti rada, ponuda prilagođena uvjetima potrošnje te, po mogućnosti, domaći izvori repromaterijala.²² Gubici u poslovanju, niski osobni dohodci, nedostatak i visoke cijene sirovina, štrajkovi, sve su to pokazatelji gospodarske krize koje je zahvatila i područje Ludbrega. Poduzeća su se na različite načine nosila s postojećom krizom, ali radnici su u većini poduzeća, bili u istom, nepovoljnom položaju. Po pisanju Ludbreškog lista zaključujemo da je najteže bilo u tekstilnoj industriji, ali da je slijede i ostale privredne djelatnosti. Uz industrijski razvoj, lokalna uprava bila je zainteresirana i za razvoj male privrede, odnosno zanatstva. Općina Ludbreg davala je određene povlastice za zanatlije odnosno otvaranje zanatskih radnji. Napomenuto je da postoji mogućnost povezivanja privatnog i društvenog sektora jer velikim radnim organizacijama često nedostaju određeni dijelovi koji su im potrebni za normalno funkcioniranje strojeva i posla, a to bi se moglo riješiti upravo suradnjom s manjim radionicama. Nedostajale su radionice za popravak kućanskih aparata, automehaničarske i autolakirerske radionice, praonice automobila i tako dalje, a povlastice u obliku smanjenja poreza i porezne osnovice trebale su potaknuti zanatlije na otvaranje

samostalnih radionica.²³ Po Izvješću Izvršnog odbora Skupštine općine Ludbreg vidljivo je da 1982. godine, na ludbreškom području posluje 119 zanatskih radionica, 13 građana bavilo se prijevozničkom djelatnošću, a 29 ugostiteljstvom.

Zanatskom djelatnošću, kao sporednim zanimanjem, bavilo se 160 građana, a 19 građana imalo je registriranu kućnu radinost. Izvršno vijeće donijelo je zaključke i prijedloge po kojima se planiralo potaknuti razvoj male privrede, zanatstva i ponajviše deficitarnog zanatstva. Opet je naglašena mogućnost povezivanja zanatskih radnji s organizacijama udruženog rada.²⁴ Može se zaključiti da su poduzeća na području Ludbrega osjetila gospodarsku krizu i s njome su se nosili tako da su se vlastitim sredstvima pokušavali izvući iz krize ili barem ublažiti njezin utjecaj na proizvodnju i standard radnika. Lokalna vlast bila je značajan čimbenik koji je donosio odluke vezane uz rješavanje nastalih problema. Sredinom i u drugoj polovini 80-ih godina, situacija je postajala sve teža jer je bilo teže živjeti s prosječnim primanjima ili mirovinama.

Problemi se nisu skrivali, ali se, istovremeno, jako naglašavala povezanost politike i gospodarstva, važnost samoupravljanja i uloga radnika u svim društvenim i gospodarskim zbivanjima. Također se naglašavala važnost dodatnih ulaganja u radnike, u obliku viših osobnih dohodaka, boljih uvjeta rada, ali i ulaganja u dodatno obrazovanje kadrova. Redovito se izvještavalo o planskim dokumentima koji su se donosili za cijelu SR Hrvatsku, ali ih se dopunjavalo i pozitivnim primjerima s područja Ludbrega. U razgovorima s radnicima ili vodećim ljudima u pojedinim radnim organizacijama naglašava se da je izuzetno važna transparentnost i uključenost radnika, preko njihovih predstavnika, u donošenje odluka vezanih uz njihova prava, radna mjesta, ali i uz razvoj samih radnih organizacija. Tijekom navedenog

22 SKUPNJAK: Program konsolidacije. // Ludbreški list, 90 (28. 4. 1989.), 4.

23 KROBOT, N.: Olakšice za nove radionice. // Ludbreški list 4 (27. 12. 1980.), 6.

24 Mala privreda. // Ludbreški list 17 (31. 5. 1982.), 5.

razdoblja izlaženja *Ludbreškog lista*, nije došlo do zatvaranja tvornica nego je dolazilo do otvaranja novih pogona i zapošljavanja novih radnika, kao i do poboljšanja strukture kvalificiranosti radnika dodatnim školovanjem.

Izvori i literatura

- *Ludbreg*. (ur. MAĐARIĆ, Vlado), Ludbreg: Skupština općine Ludbreg, SIZ za kulturu, tehničku kulturu i informiranje općine Ludbreg, Narodno sveučilište Ludbreg, 1984.
- FELETAR, Dragutin: *Geografske, prometne i demografske značajke Ludbreške Podravine*, u Ludbreg – Ludbreška Podravina, Zagreb 1997., 16–19.
- DRETAR, Milivoj; TKALČIĆ, Marijan: *Posljednji vlastelini u Slanju // Podravski zbornik 49/2023* (ur, Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2023.
- NAJBAR-AGIČIĆ, Magdalena: *Položaj lokalnih medija u socijalističkoj Hrvatskoj kao kontekst razvoja Glasa Podravine*. // Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja XIX, 38, 2020., 77–90. <http://podravina.org/arhiva/?broj=38&prikaz=popis-tema&tema=458> (pristupljeno: 17. 3. 2023.)
- NAJBAR-AGIČIĆ, Magdalena: *Ključni trenuci Hrvatskog proljeća u ogledalu lokalnog tiska – na primjeru Glasa Podravine, Varaždinskih vijesti i Karlovačkog tjednika*. // Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja XXI, 41, 2022., 61. <https://hrcak.srce.hr/file/406623> (pristupljeno: 1. 5. 2023.)
- NAJBAR-AGIČIĆ, Magdalena: *Položaj lokalnog tiska u samoupravnom socijalizmu na primjerima Karlovačkog tjednika i Glasa Podravine*. // Mikro-socijalizam. Mikrostrukture jugoslavenskoga socijalizma u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih (ur. Igor Duda), Zagreb – Pula: Srednja Europa – Sveučilište Jurja Dobrile, 2023., 83–105.
- NOFTA GRDIĆ, Ljiljana: *Sveučilište u Ludbregu*. // Podravski zbornik. 26, 27/ 2000, 2001(ur. Dražen Ernečić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2001., 185–188.
- VRTULEK, Franjo: *Trideset i šest godina radio Ludbrega*. // Podravski zbornik 29/2003. (ur. Dražen Ernečić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2003., 193.
- Digitalizirani brojevi Ludbreškog lista prema: <http://library.foi.hr/lib/knjiga.php?B=1&H=&sqlx=N00080&E=> (pristupljeno: 31. 3. 2023.)
- Hrvatska enciklopedija: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=37395> (pristupljeno; 25. 2. 2023.)
- Hrvatski jezični portal: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=kratice_odrednice (pristupljeno: 24. 3. 2023.)